

ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ

11

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1958

З Д О С В І Д У

Спостереження над природою в осінньо-зимовий період

Г. МІЧРІ

Осінь і зима дають нам, вихователям, багатий матеріал для спостережень з дітьми. Спостерігаючи поступові зміни в природі з настанням осені у себе на ділянці та на вулиці, я намагалась звертати увагу дітей не тільки на окремі моменти, як, наприклад, зміни в забарвленні листя, вигляду квітів, дерев, але і на загальний вигляд ділянки восени; допомагала дітям пригадати і розповісти, який вигляд мала ділянка влітку, весною, які сталися зміни.

Ми спостерігали, в якій послідовності дерева нашої ділянки втрачають листя. Так, у нас є дерево софора (різновидність акації). Діти самі звернули увагу на те, що в той час, як всі дерева стоять голі, це дерево ще вкрите листям.

Під час прогулянок я вчила дітей відрізняти дерева по зовнішньому вигляду: за формою крони, по сухих стручках, які висять до весни на деяких деревах (акація), та ін.

Спостерігали ми також за поступовою зміною квітів на клумбах. Звертала увагу дітей на те, що восени цвітуть квіти, у яких високі і міцні стебла, тому що сонце світить слабо, і вони тягнуться до нього, забарвлення цих квітів яскраве. В період листопаду діти захоплюються розгляданням листя, плетуть з нього гірлянди. Ми зробили два альбоми-гербарії. Один — з листя декоративних дерев і кущів, другий — з листя фруктових дерев. Цими альбомами я користувалась

взимку при проведенні гри «Вгадай, з якого дерева лист?»

Багато цікавих спостережень і робіт я проводила під час підготовки дитячого садка до зими. Спочатку ми спостерігали підготовку сховища для картоплі, потім діти допомагали дорослим підносити до нього картоплю в своїх відерцях і кошиках. Діти допомагали також підносити бульби жоржин і кан до сховища, спостерігали, як садівник рівними рядами складав ці бульби, засипаючи їх землею. Діти дізналися, що це робиться для збереження бульб від морозу та гниття.

Інші квіти (хризантеми) висаджувались з ґрунту у вазони. Вихованці допомагали пересадити їх, поливати, розставляти в приміщенні.

Ми спостерігали досягання каштанів, які росли на нашій ділянці. Проте не обходилися без інцидентів. Деяким дітям не вистачало терпіння, і вони намагалися збивати каштани. В таких випадках я пояснювала, що збиті каштани швидко псуються і не будуть придатні для здавання в зеленгосп на насіння, що, збиваючи каштани, можна пошкодити дерево, поламати гілля, ненароком влучити в когось.

Велику радість вихованцям приносив збір урожаю овочів з нашої ділянки.

Коли почалися перші заморозки, діти зустріли мене словами: «Подивіться, сніг випав». Я пояснила, що це іней, що вночі було холодно,

і роса, яку ми спостерігали раніше, перетворилася в іней.

Восени я звертала увагу дітей на поступове зникання комах. Діти протягом літа любили спостерігати за бджолами, як вони, літаючи від квітки до квітки, збирали медок. Зникнення бджіл помітило багато дітей, але чому вони зникли, відповісти зумів тільки Толя: «Ім їсти нічого, квітів же нема». Я додала, що бджоли на зиму забираються у вулики, де й сидять до весни.

Була проведена бесіда і про птахів. Я пояснила, що деякі птахи летять у теплі краї, залишаються тільки зимуючі, які не бояться холоду. Після бесіди про птахів я повісила в групі плакат з зимуючими птахами. Діти подовгу і уважно розглядали кожну птицю, відмічаючи її характерні ознаки. Спостерігаючи, наприклад, на снігу горобців, я звертала увагу на те, що вони стали пухнасті, тому що взимку під їх пір'ям відростає пух. Навпроти вікна групи, на сонячній стороні, ми повісили кормушку, до якої завжди зліталося багато горобців, і спостерігали за ними.

Взимку спостерігали з дітьми небо і зробили висновок, що коли небо ясне, сніг не падає. Діти дуже часто при спостереженнях роблять влучні зауваження, порівняння. Так, спостерігаючи похмуре небо, хтось з дітей сказав: «Воно сьогодні скучне».

Спостерігаючи снігопад, відмічали, що в мороз сніг колючий, рипить під ногами; ліпити з такого снігу не можна, він розсипчастий. У відлигу — липкий. В теплу погоду сніг падає лапатий. Я звертала увагу дітей на форму сніжинок. Розглядали також сліди на снігу — тварин, людини. Для малювання по снігу приготувала заздалегідь палички. Щоб ознайомити дітей з властивостями снігу, проводила цілий ряд дослідів. Сніг вносили в кімнату, а потім виносили на мороз воду, яка з нього утворилася. Звертала увагу, що утворився вже лід, а не сніг і т. ін. Діти самі звертали увагу на узор на вікнах, порівнювали їх з квітами, гілками, пальмами. Цікаво також визначати восени і

взимку напрям вітру. Пояснювала дітям, що замети біля стін або дерев показують, що вітер дув в цьому напрямку.

Знайомились з новими явищами природи взимку (завірюха, ожеледь, відлига). Спостерігаючи відлигу, показувала дітям, в який бік біжить вода (з високого місця в низьке і залишається в ямах) і т. д. Одночасно використовувала загадки, оповідання, особливо твори Ушинського: «Історія однієї яблуньки», «Вітівки старої Зими» та ін. Все це допомагало поширювати кругозір дітей і закріплювати пройдений ними матеріал.

Коли на ділянці робота була закінчена, я частину зібраного насіння (редису, кропу, петрушки) занесла в групу, запропонувала дітям очистити від лузги і запитала, що ми з ними можемо зробити. Юрко сказав: «Взимку нічого на городі нема». «Збережемо до весни», сказала Оля. І тільки після додаткових запитань Маша запропонувала: «А ми в своєму куточку природи посадимо». Я підтримала пропозицію дівчинки, і ми вирішили влаштувати «город» на вікні. На прогулянці заготовили землю і засипали нею ящики. Наступного тижня ми посіяли петрушку, кріп і посадили цибулю. Домовилися про чергування.

Мені здається неправильним, що деякі вихователі саджають в невеликому ящику дві цибулини, два буряки, сіють трохи петрушки тільки для спостережень дітей. Така робота не досягає мети. Велику радість дає дітям вирощування цибулі не тільки для спостережень, але й для потреб кухні. Протягом всього осінньо-зимового періоду наші діти відносили на кухню вирощену ними зелену цибулю.

Я запропонувала дітям зробити у себе вдома на вікнах невеличкі городики.

Діти виконували окремі мої завдання по догляду за рослинами, по спостереженню за їх проростанням. Ті діти, у яких вдома не було «городу», одержували такі завдання: спостерігати вдома над гілками, поставленими у воду, допомагати

батькам доглядати кімнатні рослини. Я переконалась, що безперервність у роботі в природі — перехід від весняно-літнього періоду до

осінньо-зимового — має велике значення, тому що підтримує весь час інтерес дітей до природи, а разом з ним зростає і любов дітей до неї.

* * *

Робота з навчання дітей граматично правильної мови

Л. ОПТОВА

Відомо, що дитина починає оволодівати мовою дуже рано, на другому році життя. Закономірності змінювання слів і сполучення слів у реченні, узгодження в роді, числі і відмінку діти засвоюють до 6 років, але засвоєння всього багатства і різноманітності граматичних форм продовжується і в шкільному віці.

Завдання вихователя, особливо старшої групи, — навчити дітей ясно і правильно висловлювати свої думки у відповідях на запитання, в розповідях і переказах, логічно, зв'язно і чітко будувати речення як прості, так і поширені.

Формування в дітей граматично правильної мови проходить на всіх заняттях, і тому на всіх заняттях потрібно зупиняти їх увагу на правильній формі слова.

Під час занять: розповідей за картинками, бесід, дидактичних ігор вихователь ставить такі запитання дітям, щоб, відповідаючи на них, вони оволодівали більш важкими для них граматичними формами слів.

З метою засвоєння дітьми граматичних форм слів, в яких вони найчастіше помиляються, я проводжу спеціальні заняття типу вправ.

В мові дошкільників велике місце займають дієслова. Особливо важке для них засвоєння основ дієслів.

Так, наприклад, у дієсловах другої дієвідміни деякі кінцеві приголосні основи чергуються у формі І особи однини з приголосними основи неозначеної форми, наприклад, — *д—дж, з—ж, с—ш*: *ходить—ходжу, возити—вожу, просити—прошу*. Діти ж нерідко вживають діалектні форми — *ходю, возю, про-*

сю. Замість повної форми дієслів *ходити, говорити* в III особі однини (*ходить, говорить*) кажуть — *ходе, говоре*, по аналогії з формами дієслів *читає, пише*.

Я проводила заняття по оволодінню дітьми дієслова «хотіти» в III особі множини, де найчастіше зустрічається типова помилка — діти говорять — «хотять» замість «хочуть». На початку заняття сказала дітям, що вони будуть придумувати речення з словом «хочуть». Для зразка дала їм один приклад. Речення діти придумували швидко, але потрібне дієслово більшість говорила неправильно. Я виправляла помилки дітей і пропонувала повторити речення правильно, тим, хто декілька разів помилявся, давала нові запитання, домагаючись, щоб дитина використала потрібну граматичну форму. Такі вправи давали можливість певну граматичну форму багаторазово повторити.

Уже в процесі першого заняття діти легко зрозуміли, що треба говорити «хочуть», а не «хотять», але зрозуміти, як потрібно говорити, — це одне, а засвоїти правильну граматичну форму — це інше.

К. Д. Ушинський відмітив, що граматична правильність мови усної і письмової є не тільки знання, а і звичка, а виховання звички, навичку вимагає повторення, часу, тому що не зразу виховується звичка використовувати правильні форми.

Діти роблять помилки і в іменниках, особливо в родовому відмінку множини.

Так, вони часто говорять: *книжків* (книжок), *ляльків* (ляльок), *санків* (санок) під впливом форми родово-

го відмінка множини на «ів», яка часто зустрічається: столів, морів, лісів, робітників. По аналогії з формою родового відмінка множини — «хлопчиків» кажуть «дівчинків» замість «дівчаток».

Часто дошкільники відмінюють незмінювані іменники: у кіні, кофем.

Бувають помилки на порушення узгодження між іменниками і прикметниками — *голуба* плаття.

Для виправлення таких недоліків у мові дітей я використовувала предметні і сюжетні картинки, проводила дидактичні ігри.

Наприклад, для гри «Вдягни ляльку» ми приготували ряд картинок, наклеєних на картон. На картинках була намальована лялька в різному кольоровому вбранні. Ця гра була вправою в узгодженні слів в роді (червоний сарафан, червоне плаття). Можна зробити окремо картинки з зображенням предметів середнього роду для вправ в узгодженні іменників середнього роду з прикметниками. Наприклад, відро сине, залізне, велике.

Для дидактичної гри «Пошта» ми підбирали картинки з простим сюжетом, щоб, описуючи їх зміст, вихованці складали прості і складні речення. Кожна картинка в конверті. «Листи» носять листоноша. Дитина «читає» лист — складає оповідання за своєю картинкою, тобто вправляється в побудові речень. Я стежила, щоб діти при цьому не допускали граматичних помилок в словах.

В старшій групі проводила дидактичну гру «Що змінилось».

Програмний зміст — вправлення у використанні прийменників, правильних граматичних форм множини іменників, відмінкових закінчень.

Матеріал до занять — іграшки (собаки, півники, мишки, ляльки

і т. д.), по 2 іграшки кожного виду. Всі вони лежать на столі. Викликає дитина називає всі іграшки, потім закриває очі, а вихователька переміщує іграшки: дитина повинна сказати, що змінилось. Наприклад, лялька *сиділа на дивані*, а вихователька посадила її *за стіл*. Під час відповідей діти вправляються у використанні прийменників і відмінкових закінчень. Потім певну групу іграшок вихователька зовсім забирає, дитина повинна сказати, чого не стало: ляльок, півників. Це допомагало дітям вправлятися в утворенні іменників родового відмінка множини, в чому вихованці, як вказувалось вище, часто помилялись. Я пропонувала іншим дітям поправити того, хто сказав невірно, або поправляла сама і просила повторити слово правильно. З аналогічним програмним змістом проводила і такі ігри, як «Магазин іграшок», «Магазин одягу».

Слід відмітити, що вправи дітей в побудові слів і правильних речень можуть досягти мети в тому випадку, коли будуть підібрані цікаві і зрозумілі дітям за змістом картинки, коли вихователь перед заняттями буде старанно продумувати питання, щоб одержати бажані відповіді.

Для оволодіння практичними навиками змінювання слів за відмінками, числами, для розвитку логічної, зв'язної мови я використовувала заняття з лічби.

Діти, викликані рахувати предмети, не тільки рахують їх, а і вправляються у знаходженні простих граматичних форм. Наприклад, одно яблуко, два яблука.

Навчання дітей граматично правильно зв'язної мови — дуже важливий розділ в роботі вихователя.